

tektív beilleszthető lenne a posztmodern detektívregények sorába. Ahogy azt Antal Balázs már kifejtette: „Csabai László detektív-történeteikhez az olvasót nyomozónak szegődötti társul főhőse mellé. Ugyanis ezekben az írásokban kevés dolgot kapunk kétszen. Az olvasónak minden mozzanatra figyelnie kell, a bűnöst, a büntetést, a befejezést, de olykor még magát az alap bűnesetet is gyakran neki magának kell összeraknia.”⁷ Különösen így van ez az olyan, különösképp mozaikos, elhallgatásokra építő szövegekben, mint amilyen *(a Honvéd utcai eset)* vagy a *(téboly)*.

Ez a kihagyásos technika – ha úgy tetszik: az egyértelműség, a szájbarágás elkerülése – nagy erénye a könyvnek. Az asszociációs ugrások és az ezekkel járó idősíkváltások lüktetővé teszik a művet. Csabai regénye telis-tele van izgalmas történelmi, életmód-, társadalom- és helytörténeti adalékokkal – legutóbbiból talán néha túl sok is van (bár ezt a „nyárligeti”⁸ olvasók bizonyára nem gondolják így). Ha nagyon kötözködni akarnék, és további hibákat keresnék, még annyit tudnék megemlíteni, hogy nem tetszettek azok a dölt betűs, zárójeles betoldások, melyek egy-egy kézmozdulatot, hangerő- avagy hangulatváltást hivatottak leírni. Ezek valahogy nagyon hasonlítanak a drámák instrukcióihoz, számomra idegennek, zavarónak tűnnek prózában. De ez már tényleg csak kukacoskodás, hiszen mi ez a kötet pozitívumaihoz képest. Az említettek túl még kiválóak az épületbelső-megjelenítések, és a külső terek leírásai (ezeknek egyébként is hagyományosan nagy szerep szokott jutni a krimikben), valósággal tobzódik az ilyenekben a szöveg, Csabai érezhetően elemében van ezeknél a részeknél, igazán érzékletesen, plasztikusan képes megjeleníteni például egy-egy lakást, lépcsőházat, utcát. Az étkezések és italozások leírása is emlékezetes – lám-lám, azért csak előbukkan valahonnan a háttérből Krúdynek és a hősnének a szelleme. Ráadásul a könyv eleve kétféleképp olvasható, Onder Csaba szerint „kevesebb mint regény, több mint novellafűzér.”⁹ Az utolsó, *(fényképek)* című fejezetben több korábbi történet is összeér, *(a Honvéd utcai eset)*, *(félreértés)*, *(a csontgyűjtő)*, *(a Lupanarium)* és *(a fehér város)* hősei is visszatérnek itt – mintha a végére regényszerűvé állna össze¹⁰ ez a csaknem négyszáz oldalnyi anyag.

A *Szindbád*, a detektívet olvasva nem kétséges számomra, hogy Csabai László személyében egy kiváló prózaíróval van dolgunk.

⁷ Antal Balázs: *A nyárligeti detektív kalandjai elé*, <http://avorospostakocsi.comlu.com/2010/06/11/a-nyarligeti-detektiv-kalandjai-ele/>

⁸ Van egy történet, amelyiknek nincs köze Nyárligethez. Egy alkalommal, *(a fehér város)* című fejezetben Szindbád Romániában nyomoz.

⁹ „Két éve folyamatosan csoda történik velem” [Onder Csaba beszélgetése Csabai Lászlóval], <http://avorospostakocsi.comlu.com/2010/06/14/%E2%80%9Eket-ve-folyamatosan-csoda-tortenik-velem%E2%80%9D/>

¹⁰ Ezt a regényszerűséget támasztja alá az is, hogy az egyes fejezeteknek zárójelbe van vetve és kisbetűvel szedett a címe – s ez a zárójeles, kisbetűs írásmód mintha éppen arra utalna, hogy nem önállóan fontosak ezek a szövegek, hanem a teljes szöveg szempontjából. Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy ne állna meg a saját lábán a 14 történet, csupán a címadásokkal kapcsolatos lehetséges írói szándékot igyekeztem felvázolni.

➤ Szőke Kornélia

Angyali álmom vagy ördögi jelenés – avagy néha üzen az élet

(Egressy Zoltán: *Most érsz mellé. Kalligram, 2009*)

E sorok írója egy kellemes tavaszi napon villamossal utazott Schwanheim felé a Majna menti Frankfurtban. Őlében pihent Egressy Zoltán első novelláskötete. Kedvelte már látványra is, végre igazi ékezetek, nemcsak umlaut mindenhol, és végre valami otthoni a nagy idegenben. A recenzens fáradt volt, ekkorra egy kényelmetlen napon volt túl, felváltva pillantott jegyzeteibe és kidekorált, széltében-hosszában összefirkált kötetébe.

Nincsen abban semmi bizarr, ha egy angyal álmodik. Ebben a kötetben rengeteg az álomlátás és nem is kell feltétlenül embernek lenni hozzá. Az is egészen hétköznapi, ha az ördög krónikus döntésképtelensége miatt pszichológushoz jár, kínosan ügyel egészséges életmódjára; tönkölybúzakenyeret eszik vajjal és a dohányzás ártalmairól elmélkedik. De figyelem, ne tévesszen meg bennünket mindez, igenis jöjjünk zavarba az olvasás során (akár a motoszkáló kérdés miatt, hogy miért is van itt ennyi angyal?); ugyanis a novellák nagy része egyáltalán nem vidám, sőt mi több, komor és fájdalmas, szívszorító és tragikus.

„Tudod, én minden percért harcolok. Nem bírom elviselni, ha valami nem igazi” – olvassuk egy képzeletbeli vallomásban a *Táncoltass* című novella virágáruslányától. És ez igaz a kötet minden írására, nehéz viselni valamit, legtöbbször magát az életet úgy, ahogy éppen van, a szereplők mellkasán ott az ezer tonnás súly, van, aki összeroppan, van, aki cipeli tovább. Egyszerűen ledobni nem lehet, egerút nincs, néha meg kell halni. Ez a lány például nem tud elszakadni azoktól a képzetektől, amelyeket saját ideálisnak hitt világáról teremtett; folyton az *igazit* keresi, róla fantáziál, néhányszor tesz egy-egy próbát, férjhez is megy, csak sajnos időközben párja hibát vét (elegendő egy fenékre csapás egy nyilvános helyen, máris repedezik a máz a tökéletes porcelánvilágán), lépni kell. Egy rózsatüskével megöli a férfiakat álmukban, aztán a ledarált tetemeket beleássa a virágágyásba. „De hát nem tehetek róla, van ilyen, tudom, mit csinálnak mások ilyenkor, el kell szépen engedni az ilyeneket, ennyit kell csinálni ennyi az egész.” Magunk is hibázunk tehát, ha nem cselekszünk, „nemcsak magamra haragszom, hanem arra is, akiről kiderül, hogy nem miattam van a világon. Azt gondolom, becsap, meg akar tévesztetni.”

Egészen világos, hogy a novellák szereplői boldogtalan emberek, mindig van valami mélyen ülő bánat, ami áthatja létezésüket. De ezen túl azt is tapasztaljuk a novellák olvasása során, hogy a valóságból való nyughatatlan menekülés, a lüktető kérdésekre adható válaszok mániás keresése kiszakítja a szereplőket a realitásból, bizonytalanná, *talajtalanná* teszi őket, a valóság elégtelennek bizonyul számukra, teremteni kell egy másik, kiegészítő világot. Ebben a kis fészekben, mentsvárban húzzák meg magukat, amely világ viszont az örület és tudattalan világa, az irreális képzetek helye.

Metaforák szintjén nagyon szépen kirajzolódik ez a tér. Olyan hely ez, ahonnan gyakran hiányzik a szilárdság, a stabilitás, ahol a föld helyett a víz uralkodik, a nappal helyett az éjszaka, a valóság helyett az álmom. Ebből kifolyólag az egész kötetet erőteljesen behálózó szimbólum a víz, amely nem csak esőként szerepel, hanem a novellák elemi alkotórészeként is, nem egyszerűen lelombozó hatásra vadászó hangulatkeltő szerepe van. A víz elsősorban a talaj, a szilárdság ellentéte, olyan, amin nem lehet megállni, nem lehet megmarkolni, de amiben el lehet veszni, bele lehet süllyedni, ami körül tud venni. Ahogyan egy rossz érzés. „Gyere velem, megmutatom az én világomat” mondja az *emberálmot* látó angyalnak képzeletbeli apukája (*Jössz, mint az élet*), és kilépve egy csónakból elmerül a mély mocsártengerben. Az *Összesítés* című novella hősnőjének álmovilágában egész csoportok süllyednek el emberestül, buszostul a mélybe: „nagyon nagy autók süllyednek el, emberekkel együtt, senki nem kiabál, békésen tűnnek el a vízben.”

A halál gyakran kapcsolódik a vízhez, tengerbe esve hal meg parasailing közben a *Simona hazavisz bármikor* című novella hősnője, és a nedves út miatt csúszik meg egy autó az *Apa* című novellában is, ezzel halált okozva a vezetőnek. Ezeket túl is mindenhol találunk a vízre vonatkozó utalásokat; Sicike Vízüntő jegyben született Halak aszcendenssel (*Csak amíg olvasom*), a *Csóksemmi* novella nagyobbbrést egy kórházban játszódik, de főszereplője egy tengerész, a vizek szerelmese. A *Mi lesz a betegségem?* című novella ördöge álmában egy kosár hallal, egészen pontosan angolnával érkezik egy partira. És tovább folytatva a vizeskedést: az sem mindegy, milyen állagú víz van az írásokban. Ahol gyilkosság és teljes kiüresedés van, leginkább hóval és jéggel találkozunk. A *Záróvonal* Vertesz Abája még ha a nagy hidegben elégtelen határfokú is a télkabátja, leginkább a jeges januárt szereti, egy ilyen havas éjszakán éri szívinfarktus szokásos éjszakai zárandoklata során. A *Táncoltass* című novella hősnője jégben tartott virágokat árul, nem utolsó sorban ott tartja szétdarabolt férjeit is, a totális részegségbe menekülő szalvéta-kereskedő üzletember pedig képtelen jeges italokat inni, mert a jégben folyton kísért halott – általa meggyilkolt – kedvesének arca. A kevésbé drámai novellákban ezért kevéske az esővíz is; az interneten leszerelt randevúra induló Vas Mihályt éppen csak csapkodja a szitáló eső (*Ez a ruha nem tetszik*), a *Krokodilkönnny klub* beszélője pedig egyenesen hősnék érzi magát a budapesti záporban. Azon túl, hogy sokszor esik, a novellák nagy része rá-

adásul éjjel játszódik, legtöbbször holdfényben. Előfordul, hogy a hold beszél hozzánk (*Apa*), de találkozunk vele egy képeslapon (*Táncoltass*) is.

A novellák hősei is kötődnek az éjszakai világhoz, már csak azért is, mert gyakran mesélik el az álmaikat, fejtegetik, mit jelenthet a sok értelmetlen mondat és kép. Mintha egy kódolt üzenet lenne, amit nem tudnak azonnal megérteni, gyakran várnak jelre, valamiféle világos útmutatásra. Sokszor átkokban hisznek, vagy babonás következtetésekre bocsátkoznak: „torkom fáj megint, biztos nem mondtam ki valami fontosat” (*Összesítés*).

De továbbra is áll a kérdés, miért vannak itt az angyalok...? Olykor jön valaki, akiben megtalálják a (halálba) segítő társat, akivel például lehet repülni egy ejtőernyővel, és aki mellől egy megfelelő pillanatban le is lehet zuhanni a mélybe. „Az ember csak úgy van, és közben jön egy-egy te, segíteni, köszönöm.” (*Simona hazavisz bármikor*). Az, hogy mi ez a jel, és hogyan találnak neki értelmet, jól látható a *Csak amíg olvasom* című novellában. A trágár, kifinomultnak éppen nem nevezhető hősnő, a szokásos rozés szerelmeskedés előtt egy novellát olvas, amely történetesen a kötet előző novellája (*Apa*). Csak amíg olvassa, valóban átalakul, megszelídül vadócsága, és mi szövegszerűen is végigkövethetjük ezt a metamorfózist. Eltűnnek beszédéből a *bazdmegek*, a *csávók* és a „ne vetköztessé, maradj a picsába” típusú mondatok, majd az addig tömönatokban kommunikáló, végtelenül közönséges elbeszélő egyetlen hömpölygő, végeérhetetlen mondatban meséli el azt a létállapotot, amelybe ő maga *lassan, türelmesen, bársonyossággal ringatódik* bele, ahol a történetek *biborszínűek*, és *egy mélyzöld, smaragdos, örült árnyalatba* futnak. A novella elbeszélője másként beszél, másként érez, egy nem evilági állapotba jut. Nemcsak át-lényegülés ez, hanem feleszmélve azt is tudja már, mit kell tennie azért, hogy boldog legyen. A novellát „nem ő [a szerelme] írta, mégis róla üzent”, mondja, és tudja már, fel kell hívnia majd, amint végre letudta türelmetlen szeretőjét. „Elég az is, hogy én ezt értem, hogy megtudom, tényleg van ilyen, csak nem jár semmi ingyen, táncolhatnak az angyalok az ember körül, ha nem látja meg őket, hiába sűrögnek-forognak, próbálkoznak, aztán legyintenek, nekik mindegy egy idő után, megpróbálták.” Előfordul, hogy minden üzenet hiábavaló már, későn jön, mert az elszalasztott lehetőségekből származó büntudat, az önvád, hogy rosszul vagy egyáltalán nem döntöttünk, jövathetetlen teherként nehe-

zedik az ember vállára. Ilyenkor már nincs mód a javításra, marad a magába szállás és az elfogadás. Ezen a kritikus mélyponton azonban az ember nincs egyedül, néha van egy-egy megfáradt angyal, aki segít a gondolkodásban: „Azt sugalltam neki utána, gondoljon egy olvasott mondatra: az elmaradt élet mindig olyan szép, abban nem csalódunk soha” (*Jössz, mint az élet*). Vagy egy-egy bőrdzsekis ördög, aki groteszk módon a feloldozást adja a halni készülőknek: „emberen túli belátással gondoljon mindenre... Ami nem történt meg, persze, hogy fáj, egy módon ronthatja tovább, ha megvalósítja” (*Most örülnék neked*).

Egressy novelláskötetéről *kurz und gut* az mondható, hogy mesteri a stabilitásából kibillent lélek érzéseinek megrajzolásában, biztosan kezeli a lírai helyzeteket is. A novellák erőteljes, szorosan egymáshoz kapcsolódó szimbólumrendszere, az írások szereplői közötti sokirányú relációk, a narrátori kiszólások – melyek előre vagy visszautalnak egy-egy novella cselekményére, esetleg meg is magyarázzák azt – mind-mind tudatos szerkesztésre, sokszor megforgatott gondolatokra utalnak. És hogy mit akar az író ezzel a sok angyallal? Talán azt, hogy néha elég látni, mit üzen az élet. Olykor csak egészen egyszerűen annyit, fennhangon és összerezentve a villamoson ámulatba merült hallgatótágot: „Rheinlandstrasse. Fahrtende. Bitte aussteigen!”

M

↳ Szegő János

Másfél nemzedék¹

Hogyan, hányféleképpen találkozunk a versekkel? Ugyanannak a versnek más a halmazállapota egy papírlapon, különállva elegánsan, egy könyvben, otthonos társaságban, vagy egy folyóirat szövegrengetőjében. (Pláne más ugyanaz a mű olvasva vagy felolvasva.) Utóbbi, a folyóirat-olvasás körülbelül olyan, mint amilyen péntek délután a Keleti pályaudvar emberáradata. Látszólag cél nélkül hömpölygő tömeg, valójában mindenki tudja, hogy hová akar eljutni. Ha kellő magasságból vagy távolságból tekintünk erre az embertelenül emberi, nagyon is emberi képződményre, akkor váratlanul irányokat, folyosókat, áramlatokat fedezhetünk fel. És, mondjuk, más tempóban szaporázza léptét, aki Mendéről jön személlyel, mint aki Miskolcra megy gyorsal. Verssor az utcazajban. Egymás mellett avantgárd és Újhold, szabadvers és szonett, újundok és közép-nemzedék, meglelt doyen és fiktív identitású, neves, álneves szerző. Termékeny összevisszaság. (Kivételt jelentenek a tematikus lapszámok természetesen.) És mindez hatványozottan érvényesül, legalább két tucat irodalmi folyóirat közöl számonként négy költőtől körülbelül három verset. Ez több mint 3000 verset jelent, igaz ennek szignifikáns részét Tandori Dezső jegyzi. Ez a kérdés, pontosabban a mennyiségi elv minőségi következménye foglalkoztat az elmúlt napokban intenzíven, amikor is próbálok visszaemlékezni az elmúlt hónapok verstermésére. Valamint arra, hogy ebből a rengeteg szövegből milyen trendek, irányvonalak, tendenciák olvashatók ki. De most valahogy semmit sem szeretnék kiolvasni. A kiolvasások ugyanis több kockázattal is járnak. Az előre gyártott minták mint segédegyenesek adják magukat: nemzedékek tűnnek fel, és hanyatlanak le egyazon pillanatban; egy-egy motívumot (apa, nemi szerv, tükrör) felkap és megforgat az irodalmi szél- és lapjárás; még mindig vannak, akik a klasszikus formára esküsznek, és már egyre több olyan lírikus akad (fel), akik nem tudnak egyszerűen szabályos verset írni, satöbbi. Persze ezek a diskurzuselemzések se nélkülöznek minden igazságot, vegyük csak a generációs narratívát. Ha figyelmesen olvassuk a kanonikus folyóiratokat, és pláne a vadonatúj lapkezdeményezéseket, akkor azt figyelhetjük meg, hogy *másfél nemzedék kettős indulása* zajlik ezekben az években. Leegyszerűsítve nevezhetjük a legfiatalabb csoportot „körhintásoknak”, az egy félemelettel felettük (előtűk?) járókat pedig „telepeseknek”. Ám ezzel a rögzítéssel még

mindig nem mondtunk sokat. A fiatal életek indulója az irodalmi kultúrában mindig hangos, és igen gyakran repülnek rajban. Ami speciális esetükben, az talán az az akceleráció, ahogyan egyre hamarabb szembesülnek a pályára lépők és a pályakezdők az önérvényesítés, a menedzselés, az ön(le)építés, a *brandelés* szükségzerű kényszerével, vagy kecsgetető lehetőségével. Honlapot készíteni? Ma már gyorsabb és egyszerűbb, mint elmenni a főpostára. Ebből következik, hogy a hagyományos folyóiratok a maguk patinájával és tradicionális aurájukkal nemegyszer előszobaként funkcionálnak, ahonnan tovább lehet klikkelni a szerző virtuális parnasszusára. A másfél nemzedék együttes jelenléte ösztönzőleg hat a legfiatalabb magyar (líra)kritikára is, a legújabb magyar líra műfaj-poétikai, irodalomelméleti, önismereti – és nem egyszer magánéleti – kérdései mágnesként rántják egybe az irodalmi társaságokat. Ez az intellektuális energia aztán továbbgyűrűzik, ezt ékesen bizonyítja az elmúlt években hangot találó, és hovatovább intézményesülő Marno-értelmezés, vagy az olyan izgalmas kísérletek, ahogyan a fiatal nemzedék egy-egy tagja például Juhász Ferenc évtizedek óta nem olvasott, valóban poros könyveit olvassa újra, nem is akármilyen innovációval. A líra és a líraértés egymást feltételező és folyamatos párbeszéde ennek az új és tágan értett nemzedékeknek természetes állapot. Mendei személy és miskolci gyors. Egymás melletti vágányokról.

A

↳ Gaborják Ádám

A nap állása

Ha röviden kéne összefoglalnom az elmúlt időszak kortárs magyar költészetét, a következő kulcsszavakat kapnám elő a szótárból: fiatal, paratextuális, intermediális, test(es). De lássuk sorra.

A 2009–2010-es év egyik nagy kérdése volt számomra, hogy a Telep csoport „könnyes” búcsúja után mi lesz a magányossá vált farkasokkal. A Telepet lezáró és egyben először materializáló (hiába, mégis igaz, bölcsőd és koporsód) antológia természetesen elvégezte a maga kanonizációját: összegez, olvasási módokat jelölt

¹ A Műút körkérdést intézett verset nem író kritikuskhoz, mondják el véleményüket limitált terjedelemben az elmúlt év lírai terméséről. A válaszokat itt olvashatják. A következő számban Ágoston Zoltán, Bednancs Gábor és Kulcsár Szabó Zoltán hozzászólását közöljük.